

Politiska partier och ett sammanlänkat statsskick

Umeå universitets EU-profil

Torbjörn Bergman & Magnus Blomgren

I den tid när Sverige blev medlem i den Europeiska unionen (EU) var nätverksanalys ett betydande inslag inom ämnet statsvetenskap. I detta synsätt låg idéer om att landsgränserna var på väg att suddas ut och att en ny verklighet ersatte den gamla. Synsättet innehöll också en utmaning gentemot traditionella perspektiv inom statsvetenskapen. "Governance"-begreppet och systemanalys skulle tillsammans med nätverksanalysen ersätta ämnets historiska betoning på hierarkier och "government". Janerik Gidlund i Umeå var en av de pådrivande och en av dem som låg bakom bildandet av nätverket för statsvetenskaplig europaforskning (SNES). Redan före EU-medlemskapet presenterade han (1993) med kollegor tvärvetenskapliga analyser om identitet, suveränitet och demokrati i den europeiska integrationen. I Umeå har det i denna tradition presenterats avhandlingar av Anders Östhols (1996) om gränsöverskridande regionbildning, Bo Svensson (1998) om integrationen i Barentsregionen och Niklas Eklund (2005) om hur Sverige och Polen anpassat sig till EU-medlemskapet.

Samtidigt hade Gullan Gidlund redan tidigare publicerat på ämnet europeiska partier. Hon blev också sekreterare i den av regeringen tillsatta parlamentariska utredningen inför 1996 års regeringskonferens (Sveriges regering Dir. 1995:15). Tillsammans med Torbjörn Bergman skrev Gullan Gidlund en expertrapport för denna kommitté om folkvalda parlament i EU (SOU 1996:42). I mitten av 1990-talet anlände också Magnus Blomgren till institutionen med ett brinnande intresse och engagemang för frågor rörande den nationella demokratins roll och betydelse inom EU.

Eftersom Bergman & Blomgren skriver denna betraktelse så är den givetvis präglad av vår egen roll under de senaste dryga 30-åren. Vi lyfter fram några kännetecken som vi menar har präglat forskning och undervisning i EU-relaterade frågor under dessa decennier. En del iakttagelser är mer allmänna. En sådan är att svensk Europaforskning oftast handlat om just EU, dels som aktör, dels om dess olika politikområden. Länder i Europa utanför EU har mer sällan varit i fokus (numera är Ukraina ett undantag). Ett annat kännetecken

Torbjörn Bergman och Magnus Blomgren är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.
E-post: torbjorn.bergman@umu.se; magnus.blomgren@umu.se

som just rör Umeå är att vi oftast haft ett fokus på nationell och komparativ politik inom ramen för europeisk integration. Vår bild är att lejonparten av studier om EU i exempelvis Lund och Stockholm framför allt har sprungit ur fältet internationell politik med betoning på internationalisering och transnationalisering. Inom Umeås EU-forskning har denna tradition i dag färre aktiva utövare. Noterbart är att det i stället är inom en annan av institutionens profiler, Miljö- och naturresurspolitik, som begrepp som nätverk och governance och systemanalys är fortsatt betydande.

I så måtto har vi haft inom profilen mer gemensamt med den av Karl Magnus Johanson (2002) redigerade boken *Sverige och EU*, som med bidrag från bland annat Lund och Södertörn belyst samspelet mellan unionen och nationalstaten. Ett annat bidrag med fokus liknande vårt är Daniel Silanders (Linné) och Mats Öhlens (Örebro) redigerade (2025) bok om *Svensk politik och EU*. Båda böckerna har utkommit i ett par utgåvor och i likhet med vår egen forskning behandlat hur EU sammanvävts med svensk politik på en rad policyområden.

En övergripande problematik som vi i Umeå återkommit till under dessa decennier är att det svenska politiska samtalet (och i viss utsträckning forskningen) bygger på det fortsatta antagandet att svensk politik fortgår ungefär som innan medlemskapet. Riksdagsvalen saknar allt som oftast diskussioner om frågor som avgörs på EU-nivån, men som ändå direkt påverkar Sverige. Även om det över tid blivit något bättre ses valen till Europaparlamentet som sekundära och valrörelserna dit berör ofta saker som inte ska behandlas i detta parlament. Alla de subsidiaritets- och rådsfrågor som behandlas i riksdagen uppmärksammas inte utanför riksdagen och partierna strävar efter att nå en konsensus för att Sverige ska framstå enat i förhandlingarna med övriga EU-länderna.

Lägg till detta att det är som Maria Strömvik (2016) visade i den offentliga utredningen *EU på hemmaplan*; svenska statsvetare är i allmänhet ofta (o)lyckligt ovetande om hur EU fungerar och styrs. Bilden (eller myten) om att svensk politik är relativt opåverkad av EU-medlemskapet synes från vårt perspektiv vara fortsatt dominerande i svensk politik, och så även i svensk forskning.

Forskningen i Umeå

I Umeå har den forskningsprofil vi numera tillhör samlingsnamnet *Politiska institutioner och partier*. Den leds av docent Johan Hellström som disputerade på en avhandling om relationen mellan nationella politiska partier och europeisk integration (2009). Denna breda profil rör ofta forskning inom svensk och komparativ politik och en betydande del har handlat om sammanlänkningsen mellan nationell politik och EU. Hit hör Cynthia Kites (1996) analys av debatten om EU, Peo Hansens studie av europeisk identitetsdebatt (2000), Magnus

Blomgren om Europaparlamentsledamöternas nationella förankring i sina partier (2003) och Thomas Larues studie (2006) om relationen mellan regeringen och dess representanter i EU. Camilla Sandström (2003) och Therese Bjärstig (då Andersson) (2007) disputerade inom profilen på avhandlingar om Liberalt partisamarbete i Europa och svensk skogspolitik i EU, bägge är nu ledande inom profilen Miljö- och naturresurspolitik.

Mycket forskning inom vår EU-profil har i Umeå alltså handlat om den nationella representativa demokratin och hur den mår inom unionen. Profilens fokus och vårt intresse för dessa frågor ledde 2005 till att vi trots avsaknaden av egentligt akademiskt meritvärde gemensamt författade läroboken *EU och Sverige – ett sammanlänkat statsskick* (Bergman & Blomgren, 2005).

I den bidrog flera av oss med kapitel som i varje steg av policyprocesserna betonade hur medlemsstaternas statsskick i praktiken i varje steg är inflätat i EU. I förordet till boken skrev vi att svensk politik och EU-politik vanligen ses som två separata nivåer och att EU ses som utrikespolitik. Enlig vårt synsätt handlar det inte längre om två separata statsskick utan ett sammanvävt sådant.

Under en period, när Bergman jobbade i Luleå och på Södertörn, och Blomgren var studierektor och prefekt minskade aktiviteten på forskningsområdet. En del bidrag förekom dock. Nicholas Aylott, Blomgren och Bergman (2013) författade boken *Political parties in multi-level polities*, som jämför utvecklingen i de nordiska länderna med särskilt fokus på EU-integrationen. Péteris F Timofejevs avhandling (2013) om biståndspolitik har en tydlig europeisk och EU-koppling. Hellström & Blomgren publicerade (2016) en artikel om de spår av EU-debatt som finns i nationella valkampanjer. Torbjörn Bergman var under samma tid handledare för Nina Liljequist (2018) som disputerade vid EUI i Florens på en avhandling om EU:s asymmetriska påverkan på den nationella demokratin.

Med två doktorander, Elsa Karlsson Gustafsson och Evelina Lundgren, har forskningsprofilen under senare år fått något av en nytändning. Karlsson Gustafsson studerar vad som händer med nationell opposition när frågor tas över av EU. Lundgren studerar hur partierna försöker samordna nationell politik med europeisk politik och den roll som deras anställda har i denna samordning. Därutöver kommer en bok på studentlitteratur av Magnus Blomgren som knyter an till mycket av temat för institutionens EU-forskning; hur EU är en central del av det svenska statsskicket. Förutom att den argumenterar för nödvändigheten att vitalisera den demokratiska diskussionen, är boken ett försök att ge en fullödlig bild av det svenska politiska systemet och samtidigt beskriva hur EU fungerar, men framför allt att diskutera länken däremellan.

Sammantaget kan det sägas att medarbetarna inom profilen har haft ett starkt intresse för dessa forskningsfrågor. Det ska dock också sägas att det direkta stödet för inriktningen från universitetets sida i form av något Center för Europaforskning, av den typ som etablerades i exempelvis Lund och i

Göteborg, har uteblivit. I stället har forskningen bedrivits utan särskilda anslag eller centrumbildningar. Mycket av forskningen har bedrivits genom att vi har lyckats inspirera begåvade doktorander att forska på området. I så måtto är det institutionen snarare än universitetet som har stöttat vår forskning. Vi har visserligen gjort upprepade försök, även tillsammans med kollegor runt om i landet eller från andra ämnesdiscipliner, att vinna forskningsanslag på RJ och VR, men i kontrast till Bergmans ansökningar inom komparativ politik har vi i dessa sammanhang haft begränsad framgång med att hävda att det sammanvävda statsskicket kan och bör studeras.

Utbildningen

Inom grundutbildningen har forskningsinriktningen haft genomslag. Vi är en av få institutioner i landet som förutom en introduktion inom ramen svensk politik för A-kursen haft ett helt eget moment på B-nivå (7.5 hp) där vi avhandlat både EU:s institutioner och Sverige som medlemsstat. Likaledes har Sverige och EU varit ett eget moment (15 hp) inom Masterutbildningen i statsvetenskap. Dessa utbildningsmoment har underlättat att hålla EU-forskningen vid liv på institutionen, inte minst för att det ofta utgjort inkörsporten för nya doktorander i ämnet.

Sammanfattningsvis

Inom ämnet statsvetenskap finns i Umeå en distinkt profil – varken EU eller Sverige utan EU i Sverige och Sverige i EU.

Vår forskning har varit driven intresse och engagemang snarare än externa anslag och stöd. Därför har stödet från det svenska nätverket varit ett välkommet komplement. Nätverket har bidragit ekonomiskt till att skapa resurser för yngre forskare. Mer etablerade forskare har givits en god kanal för publicering via nätverkets årsböcker. Inte minst har nätverket bidragit till att sprida ska information om den forskning och de utbildning som pågår inom EU-forskningen vid andra institutioner.

Bibliografi

- Andersson, T., 2007. *En gemensam europeisk skogspolitik? En integrationsteoretisk studie av ett politikområde på tillväxt*. Umeå: Umeå universitet.
- Aylott, N., Blomgren, M. & Bergman, T., 2013. *Parties in Multi-Level Politics: The Nordic Countries Compared*. Basingstoke: Palgrave.
- Bergman, T. & Blomgren, M., 2005. "Ett sammanlänkat statsskick!", i M. Blomgren & T. Bergman (red.), *EU och Sverige – Ett sammanlänkat statsskick*. Malmö: Liber förlag.

- Blomgren, M., 2003. *Cross-pressure and political representation in Europe: A comparative study of MEPs and the intra party arena*. Umeå: Umeå University.
- Eklund, N., 2005. *Sweden and Poland Entering the EU: Comparative Patterns of Adaptive Organization and Cognition*. Umeå: Umeå universitet.
- Gidlund, J. (red.), 1993. *Den nya politiska konserten: identitet, suveränitet och demokrati i den europeiska integrationen*. 1. uppl. Malmö: Liber-Hermod i samarbete med Institutet för framtidsstudier.
- Hansen, P., 2000. *Europeans only?: essays on identity politics and the European Union*. Umeå: Umeå universitet.
- Hellström, J., 2009. *Dynamic Interactions : National Political Parties, Voters and European Integration*. Umeå: Umeå universitet.
- Hellström, J. & Blomgren, M., 2016. "Party debate over Europe in national election campaigns: Electoral disunity and party cohesion", *European Journal of Political Research* 55(2), s. 265–282.
- Johansson, K.M. (red.), 2002. *Sverige i EU*. Stockholm: SNS Förlag
- Kite, C. , 1996. *Scandinavia faces EU: debates and decisions on membership 1961-1994*. Umeå: Umeå universitet. Tillgänglig på <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-81144>.
- Larue, T., 2006. *Agents in Brussels – Delegation and Democracy within the European Union*. Umeå: Umeå universitet.
- Liljeqvist, N., 2018. *The asymmetric impact of Europe on national parliaments. The Swedish case*. Florens: The European University Institute.
- Östhol, A., 1996. *Politisk integration och gränsöverskridande regionbildning i Europa*. Umeå: Umeå universitet.
- Sandström, C., 2003. *Liberalt partisamarbete i det nya Europa: ELDR – en ny typ av parti*. Umeå: Umeå University.
- Silander, D. & Öhlén, M., 2025. *Svensk politik och EU: Hur svensk politik har förändrats av medlemskapet i EU*. 2 uppl. Stockholm: Santérus förlag
- SOU 1996:42. *Demokrati och öppenhet: om folkvalda parlament och offentlighet i EU. Två expertrapporter till EU 96-kommittén*.
- Strömvik, M., 2016. *EU på hemmaplan* (SOU 2016:10). Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Svensson, B., 1998. *Politics and business in the Barents Region*. Umeå: Statens institut för regionalforskning (SIR).
- Sveriges regering, 1995. *Utredning inför 96 års regeringskonferens med EU:s medlemsstater för översyn av Fördraget om Europeiska unionen (Dir. 1995:15)*.
- Timofejevs Henriksson, P., 2013. *The Europeanisation of Foreign Aid Policy: Slovenia and Latvia 1998-2010*. Umeå: Umeå universitet.